

Reykjavík, 4. ágúst 2026

Mennta- og barnamálaráðuneytið

Efni: Umsögn Skólameistarafélags Íslands um áform um breytingu á lögum um framhaldsskóla (skipulag náms, námslok o.fl.) (mál nr. S-134/2026)

Skólameistarafélag Íslands (SMÍ) fagnar því að fyrirhugað sé að endurskoða lög um framhaldsskóla með það að markmiði að skólakerfið mæti betur þörfum nemenda sem þurfa einstaklingsmiðað, hagnýtt og sveigjanlegt nám.

Framhaldsskólar þekkja vel þann hóp nemenda sem á erfitt með að fóta sig innan hefðbundinna námsbrauta en uppfyllir jafnframt ekki skilyrði fyrir innritun á starfsbraut. Mikilvægt er að þessum nemendum standi til boða markvisst nám sem tekur mið af getu þeirra, styrkleikum og þörfum og leiðir til skýrra og viðurkenndra námsloka.

SMÍ telur þó ástæðu til að skoða sérstaklega hvort nauðsynlegt sé að skilgreina ný námslok til að ná þessu markmiði. Framhaldsskólapróf, eins og því er lýst í aðalnámskrá framhaldsskóla, veitir þegar verulegt svigrúm til einstaklingsmiðaðs náms. Námið getur byggst á bóknámi, listnámi, starfsnámi eða samsetningu þessara þátta og verið skilgreint á fyrsta eða öðru hæfniprepi eftir inntaki og markmiðum námsins.

Áður en nýjum námslokum er bætt við kerfið þarf því að greina hvers vegna núverandi möguleikar til náms að framhaldsskólaprófi hafa ekki nýst betur og hvort unnt sé að ná markmiðum áformanna með skýrari umgjörð, einfaldara ferli og markvissari fjármögnun.

Fjölgun námsloka getur aukið flækjustig framhaldsskólakerfisins fyrir nemendur, forráðamenn, skóla, atvinnulíf og aðra sem þurfa að átta sig á inntaki og gildi mismunandi námsleiða. Einnig getur hún kallað á fjölgun námsbrautalýsinga og viðurkenningarferla án þess að tryggt sé að raunverulegur vandi nemenda verði leystur.

SMÍ telur því rétt að fullnýta fyrst þau námslok sem þegar eru til staðar og leggja áherslu á að:

- skýra betur möguleika framhaldsskóla til að bjóða upp á einstaklingsmiðað nám til framhaldsskólaprófs,
- einfalda gerð, mat og viðurkenningu námsbrauta,

- þróa leiðbeinandi fyrirmyndir sem skólar geta lagað að ólíkum nemendahópum og aðstæðum,
- tryggja að námið geti tengst bóknámi, starfsnámi, listnámi og raunhæfri starfsþjálfun,
- tryggja nemendum skýrar leiðir áfram í frekara nám, starfsþjálfun eða atvinnu.

Fjármögnun og framkvæmd

SMÍ leggur ríka áherslu á að breytingar á lögum verði studdar með raunhæfri fjármögnun og skýrri innleiðingaráætlun.

Einstaklingsmiðað nám fyrir nemendur sem þurfa aukinn stuðning krefst sérhæfðs starfsfólks, náms- og starfsráðgjafar, eftirfylgni og samstarfs við fjölskyldur, atvinnulíf og aðra þjónustuaðila. Slíkt nám er mannaflafrekt og verður ekki tryggt með lagabreytingu eða nýju heiti námsloka einu saman.

Fjármögnun þarf að taka mið af stuðningsþörf nemenda og umfangi þjónustunnar en ekki eingöngu af fjölda nemenda eða eininga. Þetta skiptir sérstaklega miklu máli í skólum þar sem aðeins fáir nemendur kunna að þurfa slíkt úrræði hverju sinni en þar sem engu að síður þarf að tryggja þeim viðeigandi þjónustu.

Við útfærslu breytinganna þarf því að meta sérstaklega:

- mannafla- og sérfræðiþörf framhaldsskólanna,
- kostnað við einstaklingsmiðað nám og stuðning,
- kostnað og ábyrgð vegna starfsþjálfunar,
- áhrif breytinganna á ólíka framhaldsskóla,
- hvernig tryggja megja jafnan rétt nemenda óháð búsetu og stærð skóla.

Ekki er ásættanlegt að ný ábyrgð sé lögð á framhaldsskóla án þess að henni fylgi fjármagn, mannafla og nægur undirbúningstími.

Starfsbrautir

SMÍ styður að staða starfsbrauta verði skýrð betur í lögum, meðal annars hvað varðar hlutverk þeirra, markhóp, inntöku nemenda, námsmat, stuðning og námslok.

Jafnframt þarf að tryggja að ný eða breytt námsleið verði ekki ódýrari staðgengill starfsbrauta eða leið til að þrengja aðgang að þeim. Ákvörðun um námsleið verður að byggjast á heildstæðu mati á þörfum og hagsmunum hvers nemanda en ekki á fjárhagslegum hvötum, stærð skóla eða takmörkuðu framboði.

Mikilvægt er að skýrt sé hvernig nýtt eða breytt námsúrræði afmarkast gagnvart starfsbrautum og hvaða réttindi og þjónusta fylgja hvorri leið.

Fjarnám

SMÍ telur tímabært að setja skýrari lagalega umgjörð um fjarnám. Skýra þarf ábyrgð skóla, réttindi nemenda, fjármögnun, námsmat, stuðning og gæðakröfur.

Við mótn slíkrar umgjörðar þarf þó að taka mið af því að fjarnemendur eru ekki einsleitir hópur. Þeir hafa ólíkar þarfir fyrir stuðning, utanumhald og skipulag náms. Sérstaklega þarf að tryggja að nemendur á framhaldsskólaaldri fái viðeigandi eftirfylgni og stuðning þótt hluti náms þeirra fari fram í fjarnámi.

Fjarnám gegnir mikilvægu hlutverki við að tryggja fjölbreytt námsframboð og jafnt aðgengi að námi um land allt. Það má hins vegar ekki verða sparnaðarleið sem kemur í stað staðbundins námsframboðs eða leið til að færa nemendur sem þurfa mikinn stuðning yfir í námsform sem ekki er tryggt að henti þeim.

Samráð og innleiðing

SMÍ leggur áherslu á að framhaldsskólarnir og stjórnendur þeirra verði virkir þátttakendur í áframhaldandi mótun frumvarpsins og útfærslu breytinganna.

Áður en breytingarnar taka gildi þarf að liggja fyrir:

- skýr skilgreining á markhópum, námsleiðum og réttindum nemenda,
- skýr afmörkun gagnvart framhaldsskólaprófi og starfsbrautum,
- viðeigandi breytingar á aðalnámskrá og skýrar leiðbeiningar um framkvæmd,
- fjármögnunarlíkan sem endurspeglar raunverulegan kostnað,
- nægur tími til undirbúnings og innleiðingar,
- stuðningur við námskrárgerð og starfsþróun starfsfólks,
- raunhæft mat á áhrifum breytinganna á ólíka framhaldsskóla.

Niðurstaða

SMÍ tekur undir markmið áformanna um að framhaldsskólakerfið mæti betur þörfum nemenda sem þurfa einstaklingsmiðaðra, hagnýtara og sveigjanlegra nám. SMÍ telur þó ekki sýnt fram á að nauðsynlegt sé að skilgreina ný námslok til að ná þessum markmiðum. Fyrst ætti að kanna til hlítar hvort unnt sé að nýta betur framhaldsskólapróf og það svigrúm sem þegar er til staðar samkvæmt aðalnámskrá.

Megináherslan þarf að vera á að einfalda kerfið, tryggja raunhæfa fjármögnun, styðja við framkvæmd í skólunum og tryggja jafnan rétt nemenda óháð búsetu, stærð skóla eða stuðningsþörf.

Fyrir hönd stjórnar SMÍ
Hannes Valur Bryndísarson

Hannes Valur Bryndísarson skrifstofustjóri
Skólameistarafélag Íslands – Vettvangur framhaldsskólanna og stjórnenda þeirra
Brautarholti 8, 105 Reykjavík
Netfang: hvb@smi.is
Sími: 695 1640
Heimasíða: www.smi.is